ÚLOHA INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ V EDUKACI ŽÁKŮ S POSTIŽENÍM ZRAKU

Role of information and communication technologies in the education of pupils with sight involvements

11: 387–393, 2009
ISSN 1212-4117

Radka Prázdná

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, katedra praktické teologie

Summary

The text presents problems of pupils with sight involvement in the course of their primary education in context of forming specific competences in the field of information and communication technologies. This area has particularly a considerable dimension of integrated rehabilitation in association with sight involvements. In this connection, the information and communication technologies are particularly tools serving the compensation for the information deficiency developed due to quantitative or qualitative changes in the field of the visual perception. The statistical examination presented is a partial outcome of a dissertation project. The mentioned research examination is aimed at pupils with sight involvements educated in the main educational stream and furthermore in special primary schools and also at making possible the comparison with the majority population of pupils in the course of the primary education. In addition to the already mentioned comparison, the target of the research examination was identification of possible dependences between the degree of the sight involvement and achieved levels of competences in the field of information and communication technologies. A questionnaire technique was used for the quantitative approach to the data accumulation. The data were analyzed with the use of the SPSS programme version 15.0 for Windows by procedures of frequency statistics; hypotheses were verified by the squared chi independence test. This test demonstrated a relationship between the degree of the sight involvement and level of competences in the field of information and communication technologies at a 5% significance level. The results in all the regions of the research examination considered achieved unambiguously better values in favour of special primary schools. In spite of this statement, it is necessary to unambiguously AGREE with the further pro-inclusive development in our school system.

Key words: pupil with health involvement – competences in the field of information and communication technologies – degree of sight involvement – research examination – comparison of educational forms

Souhrn

Text předkládá problematiku žáků s postižením zraku v průběhu primárního vzdělávání v kontextu utváření specifických kompetencí z oblasti informačních a komunikačních technologií. Tato oblast v souvislosti se zrakovým postižením má především významnou dimenzi uceleně rehabilitační. Ve vztahu ke zrakovému postižení jsou informační a komunikační technologie především nástrojem kompenzace informačního deficitu vzniklého v důsledku kvantitativních či kvalitativních změn v oblasti zrakové percepce. Předložené statistické šetření je dílčím výstupem disertačního projektu. Uvedené výzkumné šetření je zaměřeno na žáky se zrakovým postižením vzdělávané v hlavním vzdělávacím proudu, dále v základních školách speciálních a též z důvodu možné komparace na majoritní populaci žáků v průběhu primárního vzdělávání. Kromě již zmíněné komparace bylo cílem výzkumného šetření zjištění případné závislosti mezi stupněm zrakového postižení a dosaženou úrovní kompetencí z oblasti informačních a komunikačních technologií. Při kvantitativním postupu pro sběr dat byla použita technika dotazníku. Data byla analyzována za využití programu SPSS version 15.0 for Windows postupy frekvenční statistiky, hypotézy ověřovány testem nezávislosti chí-kvadrát. Ten

také na pětiprocentní hladině významnosti prokázal vztah mezi stupněm zrakového postižení a úrovní kompetencí z oblasti informačních a komunikačních technologií. Výsledky ve všech sledovaných oblastech výzkumného šetření dosahovaly jednoznačně lepších hodnot ve prospěch speciálních základních škol. Přes toto konstatování je nutné vyslovit jednoznačné ANO dalšímu proinkluzivnímu vývoji v našem systému školství.

Klíčová slova: žák s postižením zraku – kompetence z oblasti IKT – stupeň zrakového postižení – výzkumné šetření – komparace vzdělávacích forem

ÚVOD

Specifické a sociální kompetence jsou významným a nepostradatelným nástrojem kompenzace disabilit vzniklých poškozením v oblasti zrakové percepcce. Ty se nacházejí v případě jedinců se zrakovým postižením především v oblasti přístupu k informacím a samostatné mobilitě. V devadesátých letech minulého století informační a komunikační technologie vstupují i do oblasti kompenzačních pomůcek pro jedince s postižením zraku (Prázdná, 2006, s. 96). „Rozvíjí se oblast tyfletechniky na bázi informačních a komunikačních technologií (dále IKT).“ Pro jedince se zrakovým postižením tento rozvoj otevírá stále nové perspektivy a možnosti, jak ve všech oblastech života zmírňovat své znevýhodnění. Nejvýrazněji a nejpodstatněji vstupuje tyfletechnika na bázi IKT do edukačního procesu, který je v současných trendech vzdělávání chápán jako jev permanentního charakteru s úzkou souvislostí a provázaností s možnostmi profesního uplatnění osob s postižením zraku. Specifikum edukačního procesu tkví především v nutnosti vybavení žáků a studentů s postižením zraku kompetencemi, mezi něž patří i schopnost používat a pokud možno plně využívat možnosti, které kompenzační pomůcky nabízejí. Sekundárním přínosem specifických kompetencí je pozitivní sebehodnocení a autopercepcce samotného jedince. Ty otevírají proces akceptace postižení, a to ve svém pozitivním naplnění přináší plnější participaci na životě společnosti a v důsledku toho dobrou životní pohodu.

Teoretická východiska

Zrakové postižení je obecný pojem, který označuje skupinu velmi různorodých onemocnění a poruch, které mají společné to, že nějakým způsobem omezují schopnost zrakového vnímání. Rozlišení zrakového postižení je možné dle různých kritérií. Primární rozlišení zrakového postižení je možné provést podle druhu

a stupně postižení. V souladu s hlavními oborovými paradigmaty nacházíme dvě základní skupiny klasifikace zrakového postižení, a to klasifikace medicínské a funkční. Müller (2001, s. 123) uvádí, že „za jedince se zrakovým postižením je možné považovat takovou osobu, která má po optimální korekci své zrakové vady či choroby problémy v běžném životě. Žák se zrakovým postižením je takový, který dosáhne optimálních vývojových a studijních pokroků jen s pomocí speciálních pomůcek a opatření.“ Další možná dělení zrakového postižení jsou například podle doby vzniku na zrakové postižení vrozené a získané. Vágnerová (1995, s. 45) konstatuje: „Za dítě se zrakovým postižením považujeme takové dítě, jehož zrakové vnímání je vyloučené, případně omezené, a to tak, že může být ohroženo senzorickou deprivací. Dále jeho vývoj vykazuje specifika a ze strany rodičů vyžaduje specifické výchovné postupy.“ V České republice je legislativně vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vymezeno (školským zákonem) zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, a vyhláškou MŠMT ČR č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Tyto legislativní předpisy již nechápou edukaci žáků a studentů s jakýmkoli zdravotním postižením jako samostatný „speciální“ systém existující vedle hlavního vzdělávacího proudu, ale edukace žáků a studentů se zdravotním postižením se stala integrální součástí celku vzdělávací soustavy. V případě žáků se zrakovým postižením vzrůstá důležitost vybavení žáků příslušnými kompetencemi z oblasti IKT, a to především v kontextu využití IKT jako prostředku, který kompenzuje informační deficit způsobený zrakovým postižením. Mason et al. (1999, s. 164) v souvislosti se specifickými kompetencemi osob se zrakovým postižením hovoří: „... o důležitosti práce s informačními a komunikačními technologiemi ...“ Vítková (2004, s. 26) uvá-

dí: „Mimořádně důležité je naučit zrakově postižené žáky využívat informační a komunikační prostředky a technologie.“ Z hlediska speciálně pedagogického je význam vyučované oblasti především kompenzační a uceleně rehabilitační.

Cíle a metodologie výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo provedeno na několika úrovních s následujícím cílem:

Zjistit specifika v procesu edukace výpočetní techniky žáků a studentů se zrakovým postižením a provést komparaci získaných informací s výsledky šetření mezi majoritní populací žáků a studentů.

Na základě studia odborných zdrojů a profesní zkušenosti autorky byly definovány následující hypotézy:

- H1 Úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT u žáků se zrakovým postižením je nižší než u intaktních spolužáků.
- H0 Úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT u žáků se zrakovým postižením je shodná jako u intaktních spolužáků.
- H2 U žáků nevidomých je úroveň dosažených kompetencí z oblasti IKT nižší než u žáků slabozrakých.
- H0 U žáků nevidomých je úroveň dosažených kompetencí z oblasti IKT stejná jako u žáků slabozrakých.
- H3 Úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT žáky se zrakovým postižením, kteří jsou vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu, je na nižší úrovni než žáků se zrakovým postižením vzdělávaných v základních školách speciálních.
- H0 Úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT žáky se zrakovým postižením, kteří jsou vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu, je na shodné úrovni jako u žáků se zrakovým postižením vzdělávaných v základních školách speciálních.

Výzkumné šetření bylo součástí disertačního projektu, který měl několik rovin. Jedna z nich je předmětem následujícího textu. Časový harmonogram výzkumu byl následující:

- Příprava výzkumu 05 2007–04 2008
- Sběr dat 05–06 2008
- Zpracování výzkumu a interpretace dat 07 2008–05 2009

- Dotazníky byly do škol cílovým skupinám distribuovány v průběhu měsíce května 2008.

Zpracování dotazníků

Dotazníky byly zpracovány v programu Microsoft Excel for Windows XP Professional, v němž byly vytvořeny matrice dotazníků a kódové klíče pro otevřené otázky. Část dotazníku pro žáky soubor (N1 = 115), která zjišťovala úroveň jejich kompetencí v oblasti IKT, byla chápána jako didaktický test. U každého formuláře byla bodově ohodnocena úroveň kompetencí v oblasti IKT v souladu s obsahem ŠVP pro tuto oblast s přihlédnutím k navštěvovanému ročníku respondenta a dále v korelaci s dílčími a očekávanými výstupy ŠVP pro IKT. Statistické zpracování bylo provedeno v programu SPSS version 15.0 for Windows. Výsledky byly zpracovány v shodném softwaru s následným exportem a konverzí dat do programu Microsoft Word 2000 for Windows XP Professional. Pro analýzu sebraných dat byly použity postupy frekvenční statistiky výpočty četností, relativních četností a statistického testu významnosti chí-kvadrát. Testy významnosti chí-kvadrát byly provedeny na hladině významnosti 0,05, tj. 5 %. Uvedená hladina významnosti byla zvolena na základě velikosti výzkumných vzorků.

Charakteristika cílové skupiny

Záměrným výběrem byla oslovena cílová skupina žáků (soubor N1 = 115), pro kterou byla stanovena následující kritéria:

Žáci se zrakovým postižením vzdělávání integrovaným způsobem na základních školách v jihočeském regionu. Ve spolupráci s SPC pro žáky se zrakovým postižením v Českých Budějovicích byl zkompletován úplný seznam základních škol v Jihočeském kraji, které vzdělávají integrovaným způsobem žáky se zrakovým postižením. (Počet 47 vzdělávacích institucí je v Jihočeském kraji úplný.) Z tohoto celkového počtu byly pro potřeby výzkumného šetření vybrány instituce, které splňovaly následující kritéria:

Žák má zrakové postižení v některém z těchto stupňů:

- a) slabozrakost
- b) zbytky zraku
- c) nevidomý

1. žák se zrakovým postižením je vzděláván formou tzv.:

- a) plné integrace
- b) polointegrace

Žák se zrakovým postižením navštěvuje:

5.–9. ročník základní školy

Žák se zrakovým postižením je vzděláván podle vzdělávacího programu „Základní škola“.

Tato kritéria zredukovala původní počet institucí na 27.

2. žáci z majoritní populace

Ve shodných vzdělávacích institucích i třídách byla oslovena i majoritní populace žáků, a to z důvodu možnosti provedení již výše zmiňované komparace.

3. žáci se zrakovým postižením vzdělávání v základních školách speciálních pro ZP

Shodným nástrojem sběru dat byla oslovena i skupina žáků se zrakovým postižením, kteří jsou vzděláváni v základních školách speciálních pro žáky a studenty se zrakovým postižením v Brně, Opavě, Litovli a Plzni. V tomto případě byl záměrný výběr motivován možností komparace tzv. speciálního školství a integrovaného způsobu vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu (srov. cíl a hypotézy), záměrně nebyly osloveny základní školy pro zrakově postižené žáky v Praze, protože z hlediska geografického a demografického je hlavní město specifickou lokalitou.

Celkové rozložení souboru N1 žáci = 115 činí 21,7 % (25) žáků s postižením zraku, kteří jsou vzděláváni v hlavním vzdělávacím proudu (v tzv. integraci) v celém Jihočeském regionu

a splňovali kritéria nutná pro cílovou skupinu tohoto výzkumného šetření. Žáci s postižením zraku, kteří jsou vzděláváni v základních školách speciálních pro žáky se ZP z Plzně, Brna, Opavy a Litovle tvoří 43,5 % (50 respondentů). Intaktní žáci jsou v souboru N1 z důvodu komparace kompetencí z oblasti IKT a tvoří z celku 34,8 % (40 respondentů). Jde o spolužáky žáků s postižením zraku, kteří jsou zařazeni v tzv. běžných základních školách v jihočeském regionu.

VÝSLEDKY

H1 Úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT u žáků se zrakovým postižením je nižší než u intaktních spolužáků.

H0 Úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT u žáků se zrakovým postižením je shodná jako u intaktních spolužáků.

(Chi-Square Tests = 7,473; Signifikance = 0,113)

Výsledky, které žáci ze souboru N1 = 115 vykazují v oblasti práce na osobním počítači byly vzájemně porovnány a na základě srovnání relativních četností vytvořeno pořadí. Porovnání relativních četností je z důvodu nestejně velikosti jednotlivých skupin žáků. Vytvoření pořadí u podprůměrného hodnocení bylo z pochopitelných důvodů první pořadí přiřazeno nejnižší hodnotě. Na základě vytvořeného pořadí můžeme konstatovat, že nejlepších výsledků v obsluze osobního počítače dosahují žáci intaktní, dále žáci se zrakovým postižením, kteří jsou vzděláváni v základních školách speciálních a nejnižší úroveň dovedností prokázali žáci se zrakovým postižením, kteří jsou vzděláváni v hlavním vzdělávacím proudu integrovaným způsobem (v tzv. běžných ZŠ) (tab. č. 1).

Tab. č. 1 Dosažená úroveň kompetencí z oblasti IKT žáků se zrakovým postižením

	nadprůměr	průměr	podprůměr
1. základní školy – žáci intaktní	37,5 %	40,0 %	22,5 %
2. základní školy – žáci se zrak. postiž. – integrace	28,0 %	20,0 %	52,0 %
3. základní školy – speciální pro žáky se zrak. postiž.	42,0 %	30,0 %	28,0 %

Na základě porovnání hodnot relativních četností lze hypotézu H1 potvrdit. Nelze však na základě výsledků testu nezávislosti chí-kvadrát zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní na 5% hladině významnosti.

H2 U žáků nevidomých je úroveň dosažených kompetencí z oblasti IKT nižší než u žáků slabozrakých.

H0 U žáků nevidomých je úroveň dosažených kompetencí z oblasti IKT stejná jako u žáků slabozrakých.

(Chi-Square Tests = 8,177; Signifikance = 0,017)

Přibližně o 12,0 % více žáků slabozrakých prokázalo nadprůměrnou úroveň kompetencí z oblasti IKT než žáků nevidomých. V případě průměrné úrovně dovedností to bylo přibližně o 21,0 % více opět ve prospěch skupiny žáků slabozrakých. Naopak žáci nevidomí v podprůměrné úrovni kompetencí z oblasti IKT byli zastoupeni častěji než žáci slabozrací, a to o 33,0 %. Z uvedených relativních četností vyplývá, že žáci slabozrací v průběhu základního vzdělávání dosahují lepší úrovně kompetencí v oblasti IKT než žáci nevidomí. Jinak řečeno,

stupeň zrakového postižení je faktor, který determinuje proces edukace jako celek, ale i oblast vytváření specifických kompetencí pro eliminaci znevýhodnění v důsledku limitů v oblasti zrakové percepce. Úroveň signifikance testu významnosti (chí-kvadrát) se pohybuje pod hladinou 0,05 (0,017), a proto můžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní (H2). Na základě postupu frekvenční statistiky lze hovořit o významném vztahu souvislosti mezi stupněm zrakového postižení a úrovní zvládnutí kompetencí z oblasti IKT v průběhu primárního vzdělávání (tab. č. 2).

Tab. č. 2 Úroveň dosažených kompetencí z oblasti IKT v závislosti na stupni zrakového postižení:

	nadprůměr	průměr	podprůměr
1. žák slabozraký	41,2 %	33,3 %	25,5 %
2. žák nevidomý	29,2 %	12,5 %	58,3 %

Hypotéza H2 byla potvrzena.

H3 Úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT žáky se zrakovým postižením, kteří jsou vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu, je na nižší úrovni než žáků se zrakovým postižením vzdělávaných v základních školách speciálních.

H0 Úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT žáky se zrakovým postižením, kteří jsou vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu, je na shodné úrovni jako u žáků se zrakovým postižením vzdělávaných v základních školách speciálních.
(test chí-kvadrát 0,125)

Žáci se zrakovým postižením vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu (tzv. integrovaným způsobem) prokázali v 28,0 % nadprůměr-

nou úroveň zvládnutí kompetencí z oblasti IKT. V případě žáků s postižením zraku vzdělávaných v základních školách speciálních uvedené úroveň kompetencí dosáhlo o 14,0 % respondentů více. Průměrné úrovně kompetencí dosáhlo 20,0 % žáků s postižením zraku z hlavního vzdělávacího proudu. V druhé cílové skupině žáků ze základních škol speciálních to bylo o 10,0 % více. Podprůměrná úroveň dovedností z uvedené oblasti se projevila u 28,0 % žáků s postižením zraku ze základních škol speciálních. V případě žáků se zrakovým postižením z hlavního vzdělávacího proudu to bylo více jak polovina všech dotázaných z uvedené skupiny. Jinak vyjádřeno, každý druhý žák s postižením zraku s hlavního vzdělávacího proudu (z tzv. integrace) prokázal podprůměrnou úroveň kompetencí z oblasti IKT (tab. č. 3).

Tab. č. 3 Komparace úrovně kompetencí z oblasti IKT v „běžných“ ZŠ a ZŠ speciálních pro ZP:

	nadprůměr	průměr	podprůměr
1. základní školy integrace (hlavní vzdělávací proud)	28,0 %	20,0 %	52,0 %
2. základní školy speciální pro žáky se zrakovým postižením	42,0 %	30,0 %	28,0 %

Na základě porovnání hodnot relativních četností lze hypotézu H3 potvrdit. Nelze však na základě výsledků testu nezávislosti chí-kvadrát zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní na 5% hladině významnosti.

Jedním ze záměrů celého výzkumného šetření bylo sledovat souvislost mezi stupněm zrakového postižení a úrovní kompetencí z oblasti IKT, které žáci s postižením zraku dosahují v průběhu základního vzdělávání. Srovnání těchto dvou proměnných a hledání případné závislosti bylo provedeno u všech žáků s postižením zraku (75 respondentů). Pro provedení biviační analýzy závislosti stupně zrakového postižení a úrovně kompetencí z oblasti IKT nebylo přínosné a potřebné rozlišení žáků s postižením zraku dle vzdělávacích forem. Z důvodu možné statistické validizace předpokládaného vztahu mezi mírou úrovně kompetencí z oblasti IKT a stupněm zrakového postižení bylo zrakové postižení redukováno na dvě kategorie, a to žáky slabozraké a nevidomé. Kategorie žáků se zbytky zraku byla frekvenčně velmi nízce zastoupena (pouze 7 žáků ze 75 uvedlo tento stupeň postižení). Pro uvedený postup svědčí i skutečnost, že faktický rozdíl mezi těžkou slabozrakostí a kategorií zbytky zraku dle medicínského dělení je v některých odborných zdrojích minimální a jinde uvedené kategorie splývají. Též formulace související hypotézy (H2) koreluje s uvedeným postupem. Pro statistickou validizaci byl použit test nezávislosti chí-kvadrát, který může objasnit, zda mezi uvedenými položkami je statisticky významná souvislost, vztah, závislost. Na základě postupu frekvenční statistiky můžeme konstatovat, že žáci slabozrací dosahují v průběhu edukačního procesu lepších výsledků v oblasti IKT než žáci nevidomí. Dále z uvedeného vyplývá, že stupeň zrakového postižení má významný vliv na proces vytváření kompetencí z oblasti IKT. U hypotézy H1 a H3 se z hlediska postupů frekvenční statistiky nepodařilo na již zmíněné hladině významnosti zamítnout nulovou hypotézu.

DISKUSE

Výsledky ve všech sledovaných oblastech výzkumného šetření dosahovaly jednoznačně lepších hodnot ve prospěch základní škol speciálních. Přes toto konstatování je nutné vyslovit jednoznačné ANO dalšímu proinkluzivnímu

vývoji v našem systému školství. Na druhé straně jsme povinni objektivně konstatování na základě empirie, která poukazuje na nezbytné transformace, které se provázaně musí dotýkat obou možných vzdělávacích forem žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Meijer, Soriano, Watkins (2003, s. 38) uvádějí, že „v řadě evropských zemích se dnes speciální školy mění v poradenské instituce a centra, která mají různé názvy, mají však společné cíle a zaměření, jimiž jsou semináře a poradenství pro učitele a jiné odborníky, kompletace a distribuce materiálů a metod práce, podpora běžných škol a rodičů, krátkodobá a částečná pomoc individuálním studentům a pomoc a podpora při profesní přípravě a přechodu škola-povolání.“ Disertační projekt měl především poukázat na důležitost vybavení jedince s postižením zraku specifickými kompetencemi, které budou kompenzovat jejich znevýhodnění, které se nachází především v oblasti informačního deficitu a samostatné mobility. Specifické kompetence, k nimž náleží schopnost práce s kompenzačními pomůckami na bázi IKT, jsou nástrojem úspěšné realizace inkluzivních snah v průběhu procesu vzdělávání i profesní přípravy žáků a studentů s postižením zraku. Návyky, schopnosti a dovednosti, které jedinci s postižením zraku umožňují participaci na vzdělávacím systému, profesním i soukromém životě, jsou skutečnostmi, které v pozitivním slova smyslu odlišují jedince s postižením od majority, a tak vytváří pro celek obohacující rozmanitost. V našem vzdělávacím systému můžeme též najít stopy této započaté transformace „speciálního“ školství. Jeho hlavním posláním ve vztahu k budoucnosti a procesu, který byl započat před dvaceti lety, je především koncepční a metodické doprovázení pedagogů a žáků s postižením vzdělávaných v hlavním vzdělávacím proudu. Bez této kooperace a participace na edukačním procesu žáka se specifickými vzdělávacími potřebami nebude možné koncepční a praktické odstranění některých podstatných nedostatků a slabých stránek vzdělávání žáků s postižením v hlavním vzdělávacím proudu.

S touto nepřipraveností „běžných škol“ na žáky s postižením souvisí řada jevů, jejichž vývoj bylo jen obtížně možné před dvaceti lety odhadnout. V případě žáků s postižením zraku mezi tyto závažné skutečnosti můžeme zařadit následující:

- Nedostatečné materiální zajištění výuky učebním i didaktickým materiálem a tyflo-

technikou. Tato skutečnost byla potvrzena i výzkumným šetřením a ověřena postupy frekvenční statistiky.

- Nedostatečná odbornost pedagogických pracovníků, která narůstá nevhodně využívaným nástrojem institutu pedagogického asistenta, který se v případě žáka s postižením zraku stává jeho „hlavním vzdělavatelem“. Při finančním ohodnocení pedagogických asistentů a s tím související jejich kvalifikací si můžeme klást řadu otázek po efektivitě samotného vzdělávacího procesu.
- Nepřípravenost třídního kolektivu na žáka s postižením zraku může mít ve svých důsledcích řadu dopadů na rozvoj osobnosti dítěte s postižením zraku.

Projevy „pozitivní diskriminace“ vyrostají z podhoubí nejistoty a neodbornosti a ve svých důsledcích zasahují negativně v rozvoji osobnosti nejen dítě s postižením, ale i majoritní populaci. Tento jev je projevem institucionálního selhání při edukaci žáka s postižením. Odlišné nastavování pravidel, hranic a kritérií na žáky s postižením a bez něj mohou mít velmi závažné dopady, které však v plné míře zřejmě můžeme odhadnout až v longitudinální perspektivě.

- Nedostatečná podpora rodin, která vede k nevytváření tak potřebného vztahu mezi rodiči a vzdělávací institucí.

Z tohoto výčtu vyvstává řada nových výzkumných problémů, které před nás předkládá praxe vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Inkluzivní vzdělávání se filosoficky opírá o teorii sociální spravedlnosti, „social justice“ (Hájková, 2006, s. 12). „Ta je chápána jako rovné příležitosti pro každého jedince.“ Podobu vzdělávacího systému, pokud má splňovat toto myšlenkové východisko, musí vycházet vstříc potřebám žáka s přihlédnutím k optimálnímu rozvoji jeho potenci a následné kvalitě života.

ZÁVĚR

Vzdělání je v současnosti chápáno jako proces, který permanentně doprovází jedince v průběhu

celého života. V případě edukačního procesu žáků a studentů s postižením nabývá významu, který podstatně zasahuje a determinuje i následnou kvalitu života, protože jeho cílem je vybavit žáka či studenta kompetencemi nad standard „běžného“ kurikula pro příslušný stupeň vzdělávání. K tomuto nesnadnému a odpovědnému poslání směřují všechny legislativní změny pro uvedenou oblast posledních let. Kromě těchto zákonných podmínek, je však nutné vytvářet též materiálně-technické zázemí, zvyšovat pedagogickou erudici a v neposlední řadě i zlepšovat informovanost majoritní společnosti v oblasti problematiky jedinců se specifickými potřebami. Předchozí text předkládá některé z dílčích výsledků výzkumného šetření, které bylo zaměřeno především na zjištění specifík v procesu edukace žáků s postižením zraku v průběhu základního vzdělávání z oblasti IKT a na komparaci dvou hlavních vzdělávacích forem žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Návyky, schopnosti a dovednosti, které jedinci s postižením zraku umožňují participaci na vzdělávacím systému, profesním i soukromém životě, jsou skutečnostmi, které v pozitivním slova smyslu odlišují jedince s postižením od majority, a tak vytváří pro celek obohacující rozmanitost.

LITERATURA

- HÁJKOVÁ, V.: *Integrativní pedagogika*. 1. vyd. Praha, IPPP ČR, 2005. s. 12.
- MASON, H. et al.: *Visual Impairment*. London. David Fulton Publishers, 1999. s. 164.
- MEIJER, C., SORIANO, V., WATKINS, A.: *Special Needs Education in Europe*. European Agency for Development in Special Needs Education. Middelbart, 2003. s. 38.
- MÜLLER, O. et al.: *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci – VUP 2001. s. 123.
- PPRÁZDNÁ, R.: Osobní počítače a osoby se zrakovým znevýhodněním. In: *Kontakt*, České Budějovice: JU ZSF 2006. Vol. 8, no 1, s. 95–98.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Oftalmopsychologie dětského věku*. Praha: Karolinum, 1995. s. 45.
- VÍTKOVÁ, M. et al.: *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. rozš. vydání. Brno: Paido, 2004. s. 26 a 463.

Radka Prázdna
radka.machova@quick.cz